

Prenumeruojamų duomenų bazių panauda Panevėžio ir Utenos apskričių viešosiose bibliotekose

Gitana Užkurėlienė

2018
Panevėžys

Turinys

IŽANGA	3
PANEVĖŽIO IR UTENOS APSKRIČIŲ VIEŠŲJŲ BIBLIOTEKŲ RESPONDENTŲ SUDĖTIS	4
PRENUMERUOJAMŲ DUOMENŲ BAZIŲ PANAUDA PANEVĖŽIO IR UTENOS APSKRIČIŲ SAVIVALDYBIŲ VIEŠOSIOSE BIBLIOTEKOSE IR PAVB	5
NESINAUDOJIMO DUOMENŲ BAZĖMIS PRIEŽASTYS	8
PANEVĖŽIO IR UTENOS APSKRIČIŲ SAVIVALDYBIŲ VIEŠŲJŲ BIBLIOTEKŲ IR PAVB DARBUOTOJŲ ANKETINĖS APKLAUSOS DUOMENŲ ANALIZĖ	10
IŠVADOS	11
REKOMENDACIJOS	12

IŽANGA

2018 m. apskričių viešosios bibliotekos atliko tyrimą „Prenumeruojamų duomenų bazių panauda viešosiose bibliotekose“, kurį inicijavo LR kultūros ministerija.

Tyrimo objektas – Lietuvos ir užsienio prenumeruojamų duomenų bazių panauda ir poreikis Panevėžio ir Utenos apskričių viešosiose bibliotekose bei Panevėžio apskrities G. Petkevičaitės-Bitės viešojoje bibliotekoje (PAVB).

Tyrimo tikslas – nustatyti, kaip Panevėžio ir Utenos apskričių savivaldybių viešosiose bibliotekose ir PAVB naudojamos prenumeruojamos duomenų bazės, išsiaiškinti jų naudojimo tikslus ir nenaudojimo priežastis.

Uždaviniai:

- Išanalizuoti Lietuvos ir užsienio prenumeruojamų duomenų bazių poreikį PAVB ir Panevėžio ir Utenos apskričių viešosiose bibliotekose.
- Apklausti PAVB ir Panevėžio ir Utenos apskričių savivaldybių VB vartotojus ir apibendrinti rezultatus;
- Apklausti Panevėžio ir Utenos apskričių savivaldybių VB darbuotojus atsakingus už prenumeruojamas duomenų bazes bei jų administravimą ir apibendrinti rezultatus.
- Išsiaiškinti pagrindines nesinaudojimo duomenų bazėmis priežastis ir naudojimąsi skatinančius veiksnius.
- Išsiaiškinti pagrindines duomenų bazių naudojimo problemas ir numatyti priemones, skatinančias efektyvesnę šio informacijos šaltinio panaudojimą.

Atliekant tyrimą buvo naudojama anketinė bibliotekų vartotojų apklausa, bibliotekų darbuotojų, teikiančių vartotojams informacines paslaugas, apklausa ir informacijos apie duomenų bazes bibliotekų interneto svetainėse analizė.

Bibliotekų vartotojų ir darbuotojų apklausoms naudojami 2013 m. atlikto tyrimo klausimynai, kurie buvo koreguoti pagal bendrą visų apskričių viešųjų bibliotekų susitarimą.

Tiriant prenumeruojamų duomenų bazių panaudą buvo apklaustos 12 Panevėžio ir Utenos apskričių viešųjų bibliotekų ir PAVB darbuotojai, administruojantys DB, ir šių VB vartotojai.

Tyrimo dalyvavo: Anykščių rajono savivaldybės Liudvikos ir Stanislovo Didžiulių viešoji biblioteka; Biržų rajono savivaldybės Jurgio Bielinio viešoji biblioteka; Ignalinos rajono savivaldybės viešoji biblioteka; Kupiškio rajono savivaldybės viešoji biblioteka; Molėtų rajono savivaldybės viešoji biblioteka; PAVB; Panevėžio miesto savivaldybės viešoji biblioteka; Panevėžio rajono savivaldybės viešoji biblioteka; Pasvalio Mariaus Katiliškio viešoji biblioteka; Rokiškio rajono savivaldybės Juozo Keliuočio viešoji biblioteka; Utenos A. ir M. Miškinių viešoji biblioteka; Visagino viešoji biblioteka; Zarasų rajono savivaldybės viešoji biblioteka.

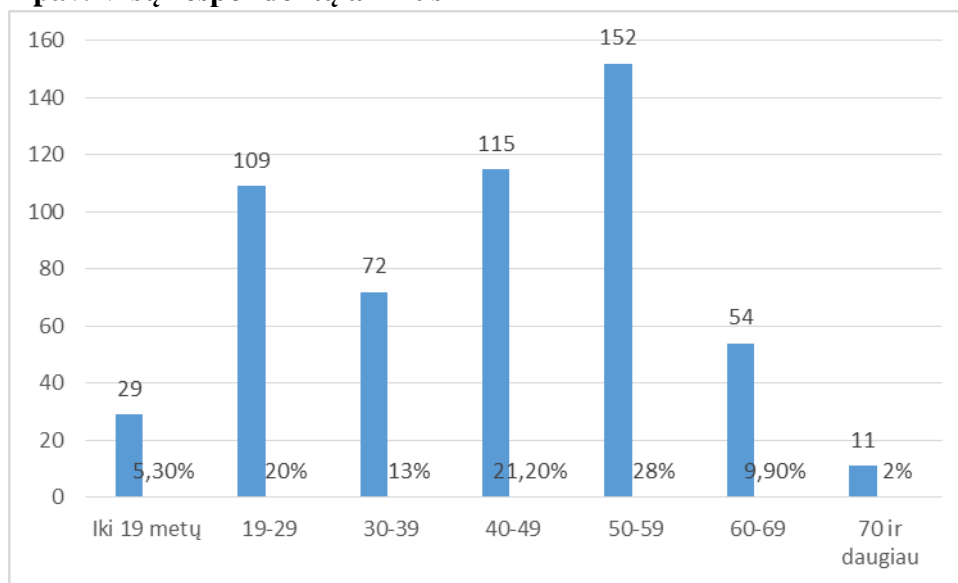
Panevėžio ir Utenos apskričių viešųjų bibliotekų bei PAVB vartotojų ir darbuotojų anketinė apklausa atlikta 2018 m. balandžio - liepos mėn. regiono viešųjų bibliotekų respondentų imties dydis buvo apskaičiuotas pagal formulę $n=1/(\Delta^2 + 1/N)$ su leistina 5 % paklaida. Mažiausias privalomas tyrimo imties dydis turi būti 383 respondentai. Bibliotekų vartotojų apklausoje dalyvavo 542 respondentai, darbuotojų apklausoje dalyvavo duomenų bazes administruojantys arba

informacines paslaugas vartotojams teikiantys darbuotojai – po vieną atsakingą darbuotoją iš kiekvienos bibliotekos, t. y. iš viso 13 darbuotojų.

PANEVĖŽIO IR UTENOS APSKRIČIŲ VIEŠŪJŲ BIBLIOTEKŲ RESPONDENTŲ SUDĖTIS

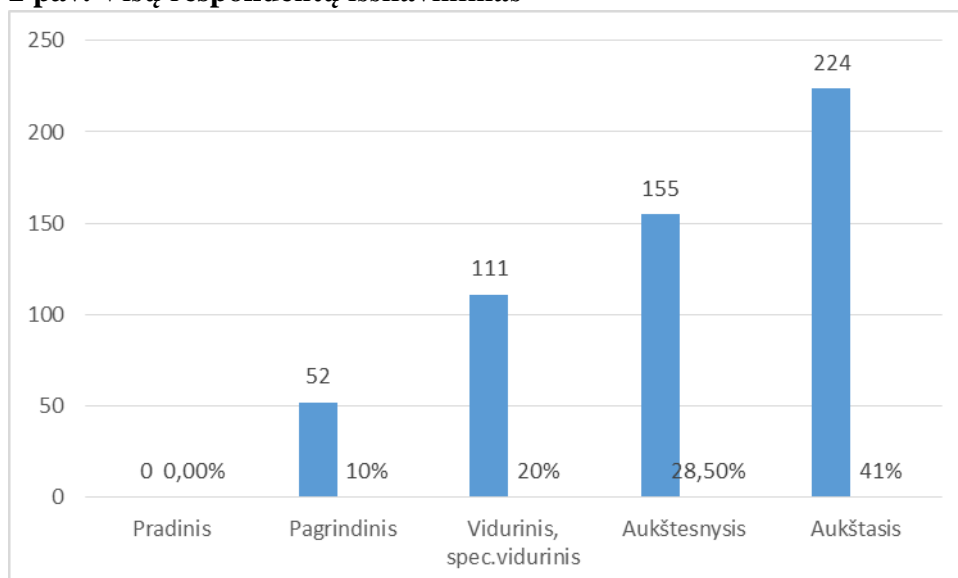
Apklausoje apie duomenų bazių naudojimą dalyvavo 542 regiono viešųjų bibliotekų vartotojai ir 13 darbuotojų, administruojančių duomenų bazes arba teikiantys informacines paslaugas vartotojams. Respondentų amžius – nuo jaunimo iki 19 metų, iki pagyvenusių žmonių 70 ir daugiau metų. Gausiausia respondentų grupė – žmonės nuo 50 iki 59 metų, kurie sudaro 28 % visų apklausoje dalyvavusių bibliotekų lankytojų. Nuo šios amžiaus grupės atsilieka respondentai 40–49 metų – 21,2 % bei jaunimas 19–29 metų, atitinkamai 20 %. Reikia pažymėti, kad PAVB gausiausia respondentų grupė – jaunimas nuo 19 iki 29 metų, kas sudaro 26,5% apklaustųjų šioje bibliotekoje.

1 pav. Visų respondentų amžius

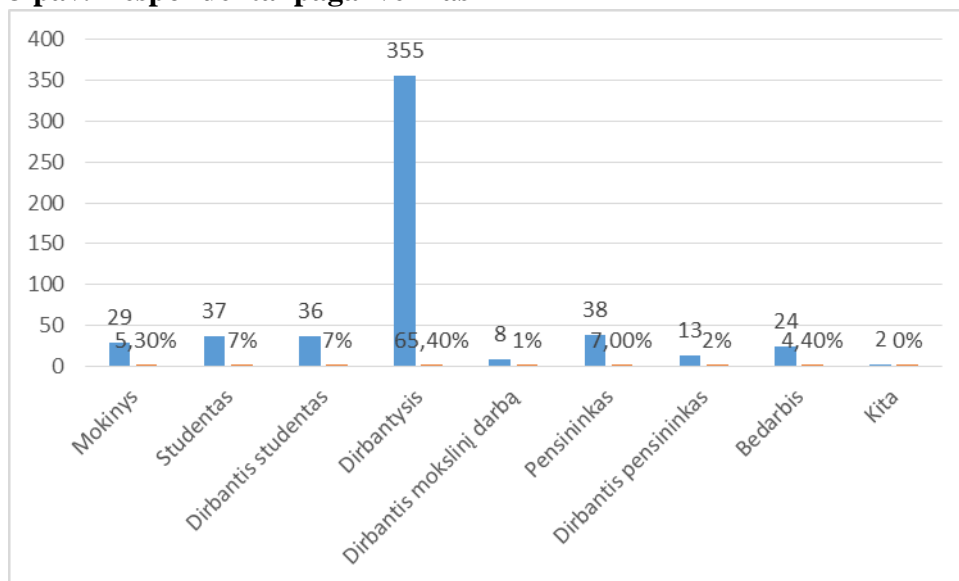

Respondentų išsilavinimas įvairus: aukštąjį išsilavinimą turi 41,3% respondentų, aukštesnįjį – 28,5%, vidurinį arba specialųjį – 20,4%. Net 64% respondentų sudaro dirbantys žmonės, nedidelė dalis – po 7% pasiskirstė pensininkų ir dirbančių studentų. Didžioji dalis apklaustųjų yra moterys – beveik 72%.

2 pav. Visų respondentų išsilavinimas

3 pav. Respondentai pagal veiklas

Išanalizavus anketos atsakymus atskleista, kad dauguma bibliotekų lankytojų (80%) žino, kad šioje bibliotekoje gali naudotis prenumeruojamomis duomenų bazėmis. Iš jų – 46 % žino, bet nesinaudoja, 34,8 % žino ir naudojami. 19 % lankytojų nežino, kad bibliotekoje galima naudotis prenumeruojamomis DB.

PRENUMERUOJAMŲ DUOMENŲ BAZIŲ PANAUDA PANEVĖŽIO IR UTENOS APSKRIČIŲ SAVIVALDYBIŲ VIEŠOSIOSE BIBLIOTEKOSE IR PAVB

Visose Panevėžio ir Utenos apskričių savivaldybių viešosiose bibliotekose prenumeruojamos lietuviškos duomenų bazės Infollex, keletojė - Vyturys.lt elektroninė biblioteka, užsienio duomenų bazės EBSCO Publishing ir NAXOS Music Library.

Prenumeruojamomis duomenų bazėmis naudojami 189 (34,8 %) apklausoje dalyvavę respondentai, iš jų 138 (36,6%) regiono SVB vartotojai ir 51 (30,7%) PAVB vartotojas.

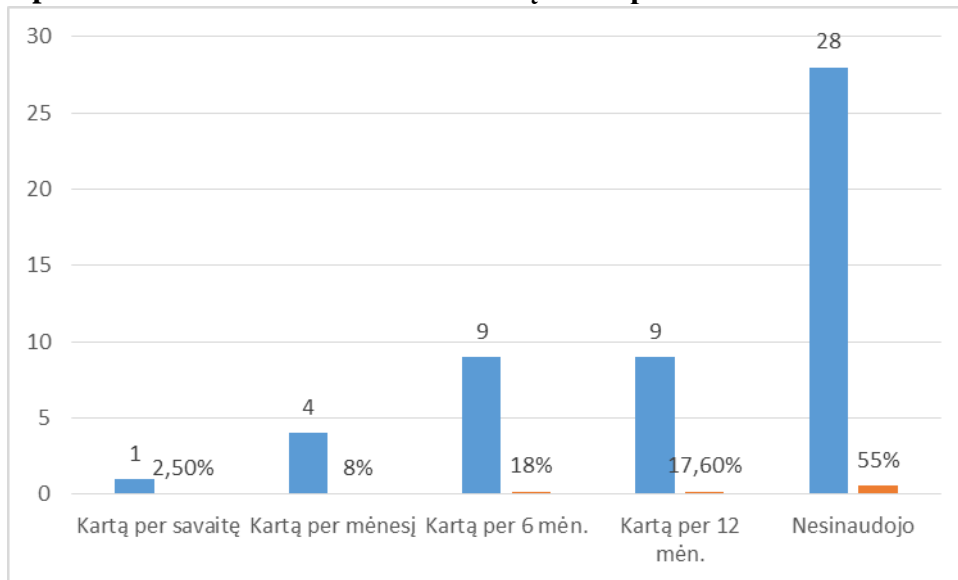
EBSCO Publishing duomenų bazė – tai duomenų bazių paketas, kuriame pateikiami įvairios tematikos viso teksto moksliniai straipsniai anglų kalba. Išsiaiškinta, kad iš besinaudojančiųjų duomenų bazėmis daugiausiai lankytojai naudojami šia duomenų baze – 149 respondantai arba 40%, Panevėžio ir Utenos apskričių savivaldybių viešosiose bibliotekose – 105 (76%), PAVB – 44 (86%).

Infollex – lietuviška teisinė duomenų bazė, kurioje pateikiami teisės aktai ir praktika. Čia galima atlikti Lietuvos Respublikos valstybinių institucijų norminių teisės aktų su visais pakeitimais ir kitų dokumentų paiešką, susipažinti su Lietuvos teismų praktika administracinėse, civilinėse, baudžiamosiose bylose, taip pat Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimais bylose prieš Lietuvą, Europos Teisingumo Teismo dokumentais, Seimo kontrolierių pažymomis, Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos sprendimais ir kt. Duomenų baze atitinkamai naudojami – 145 respondantai arba 76 %, Panevėžio ir Utenos apskričių savivaldybių viešosiose bibliotekose – 110 (79%), PAVB – 35 (68%).

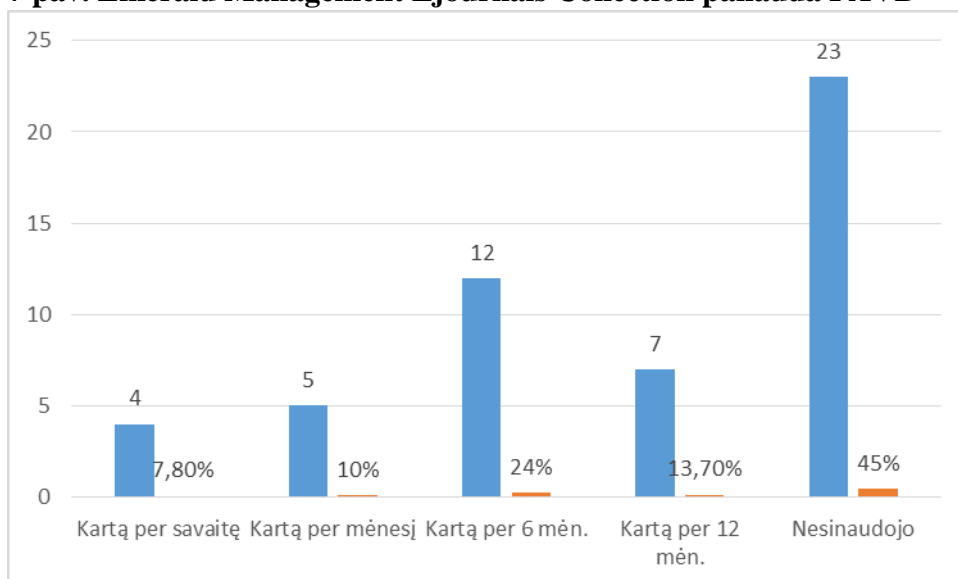
Naxos Music Library - išsami muzikos duomenų bazė, kurioje pateikiami klasikinės, džiazo, pasaulio tautų folkloro, šiuolaikinės populiariosios, roko muzikos įrašai. Duomenų baze viso naudojosi 111 respondentai (58 %). Panevėžio ir Utenos apskričių savivaldybių viešosiose bibliotekose – 81(58,6%), PAVB – 30 (58,8%).

PAVB papildomai turi prieigą prie Taylor&Francis duomenų bazės, kuri suteikia prieigą prie viso teksto mokslinių žurnalų socialinių, humanitarinių, technologijos, biomedicinos ir fizinių mokslų leidinių ir Emerald Management eJournals Collection, kur pateikiami viso teksto moksliniai žurnalai verslo, vadybos, marketingo, informacijos ir komunikacijos mokslų ir kitomis temomis.

6 pav. TAYLOR&FRANCIS duomenų bazės panauda PAVB

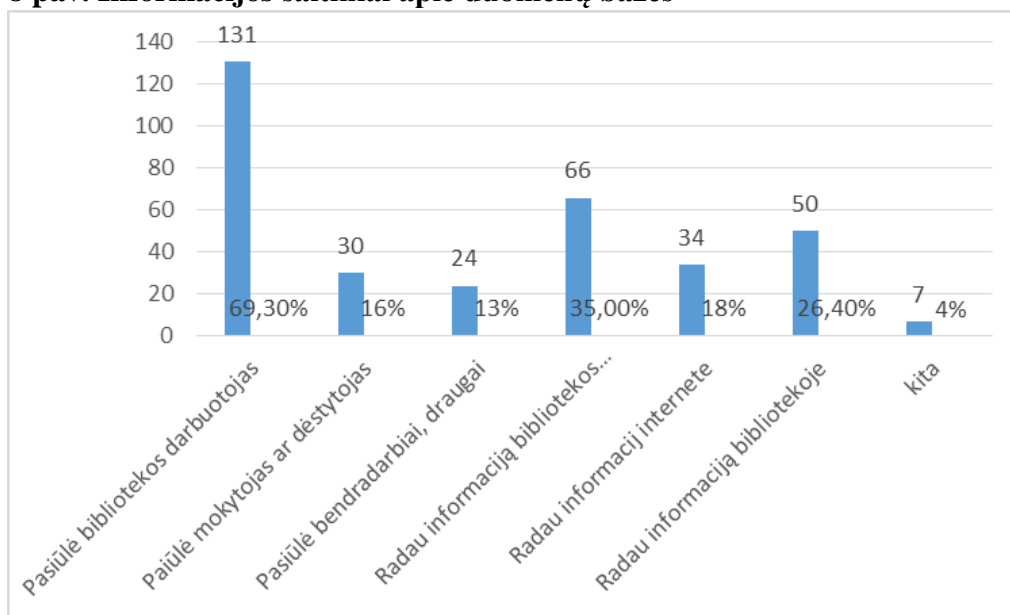

7 pav. Emerald Management Ejournal Collection panauda PAVB

Apie duomenų bases respondantai daugiausiai sužinojo iš bibliotekos darbuotojų, bei rado informaciją bibliotekų svetainėse.

8 pav. Informacijos šaltiniai apie duomenų bazes

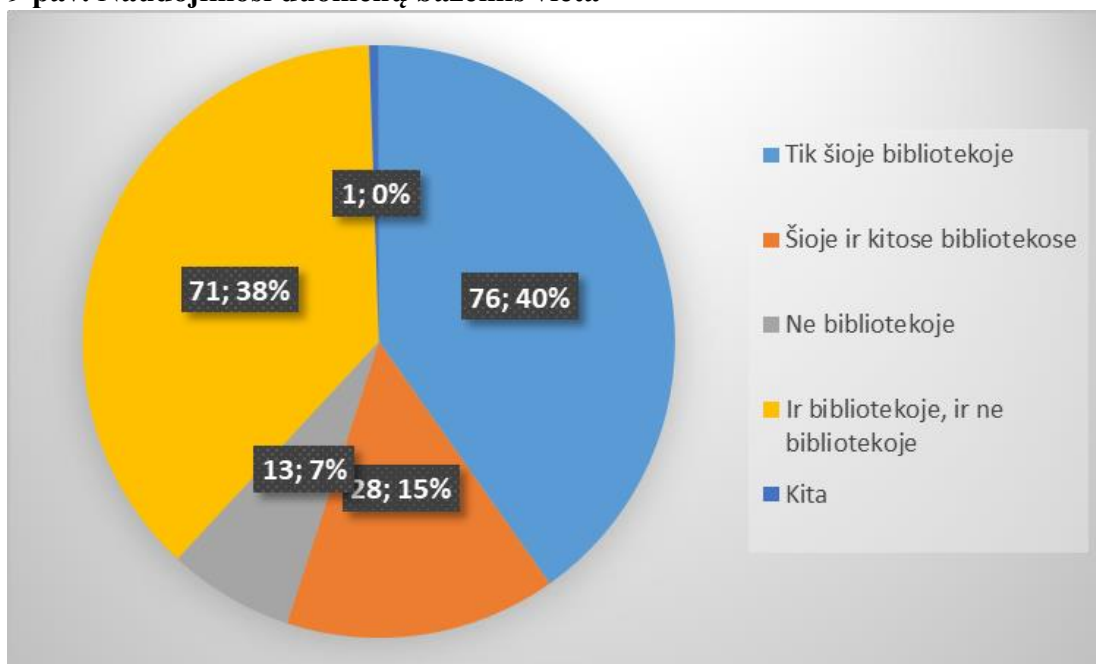

Respondentai duomenų bazėmis daugiausiai naudojami mokymosi tikslais – 64,7% PAVB, Panevėžio ir Utenos apskričių savivaldybių viešosiose bibliotekose – 30,4%, tačiau čia daugiausiai naudojami darbo (46,4%) ir savišvietos (49,3%) tikslais. Laisvalaikiui, atitinkamai, duomenų bazės naudojamos rečiau ir sudaro PAVB 16%, ir Panevėžio ir Utenos apskričių savivaldybių viešosiose bibliotekose 29%.

Dažniausiai respondentai duomenų bazėmis naudojami tiek bibliotekoje, tiek ne bibliotekoje, arba tik tam tikroje bibliotekoje. PAVB 39,2 % naudojami ir bibliotekoje, ir ne bibliotekoje, o 37,3 % nurodė besinaudojantys DB tik šioje bibliotekoje.

Panevėžio ir Utenos apskričių savivaldybių viešosiose bibliotekose duomenų bazėmis daugiau naudojami tam tikroje bibliotekoje – 41,3%, o bibliotekoje ir ne bibliotekoje – 37% respondentų.

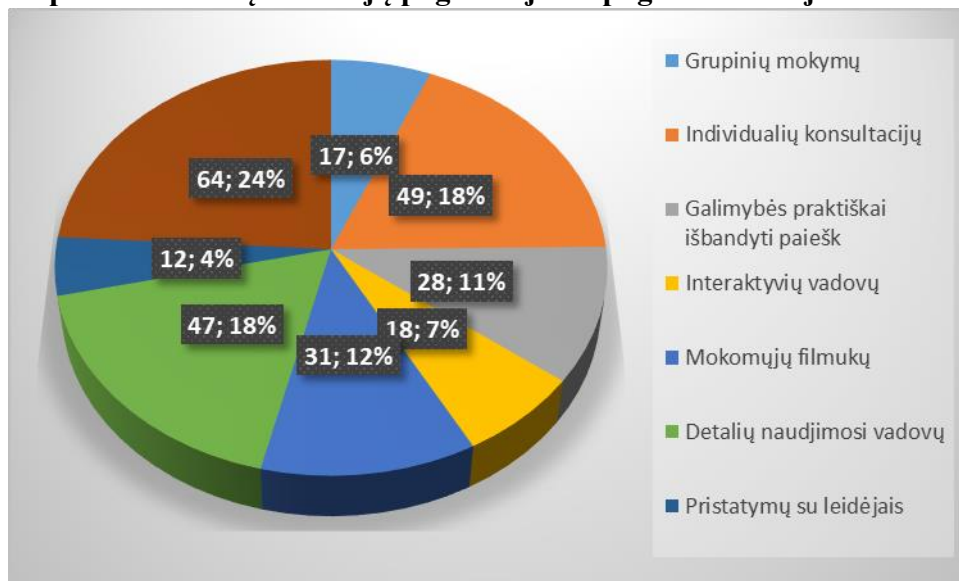
9 pav. Naudojimosi duomenų bazėmis vieta

Respondentai, besinaudojantys duomenų bazėmis, dažniausiai nurodo, kad nesusiduria su jokiais kliūtimis – 92 (48,6%). Antroje vietoje – nepakankamas užsienio kalbos (anglų) mokėjimas 75 (40%). Kitos nurodytos kliūtys (nepavyksta suformuluoti užklauso – 8,9%, neranda sau tinkamos informacijos – 4,7%, nežino, kaip išsaugoti informaciją – 1,5%, nemoka išsirinkti tinkamo paieškos rezultato 8,4%), sudaro tik nedidelę dalį.

Kadangi respondentai nurodo, kad nesusiduria su jokiais kliūtimis, atliekant paiešką, atitinkamai nurodo, kad jokios pagalbos nereikia ir besinaudojant duomenų bazėmis – 64 (33,8%) respondentų pagalbos nereikia. Vis tik nemaža dalis – 49 respondentai (26 %) pageidautų individualių bibliotekinių konsultacijų arba detalių naudojimosi vadovų – 47 (24,8%).

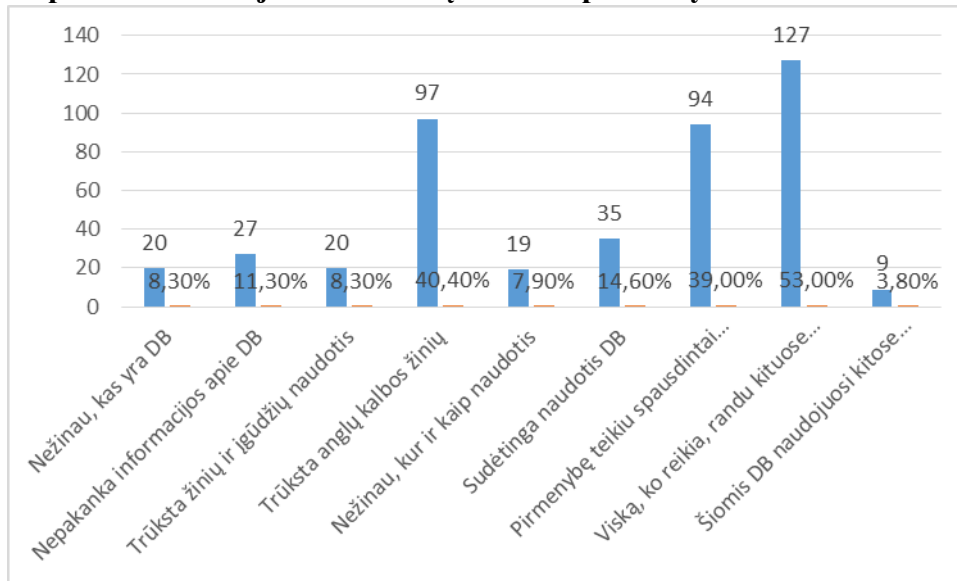
10 pav. Bibliotekų vartotojų pageidaujama pagalba naudojantis duomenų bazėmis

Respondentų atsakymai pageidaujant duomenų bazių labai įvairūs, negalima išskirti tam tikros temos ar konkrečios duomenų bazės, juolab konkrečius atsakymus pateikė ne visi apklaustieji. Iš to galima spręsti, kad vartotojas nėra gerai susipažinęs su duomenų bazių galimybėmis bei naudoja. Respondentai pasigedo „geneologinės informacijos“, „Natural medicines“, „Grove Art“ duomenų bazių, „daugiau lietuvių kalba prenumeruojamų bazių“, tiesiog „lietuviškų“, „elektroninių knygų“, „tepasirenka biblioteka“, „tenkina šios“. Kai kurie teigė, kad „pakanka esamų“, „nežinau bazių pavadinimų“. Nemaža dalis vartotojų nurodė „nežinau“, arba jau prenumeruojamas duomenų bazes („Teisės aktų paieška“, „Vyturys“), kas leidžia spręsti, kad duomenų bazės vartotojams nėra įprastas ir dažnai naudojamas informacijos šaltinis.

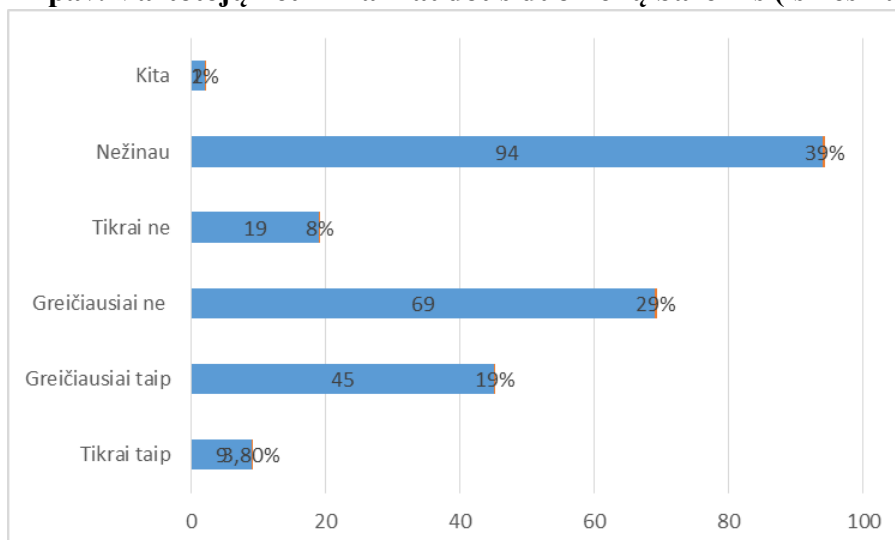
NESINAUDOJIMO DUOMENŲ BAZĖMIS PRIEŽASTYS

Panevėžio ir Utenos apskričių savivaldybių viešosiose bibliotekose duomenų bazėmis nesinaudoja 238 respondentų, arba 63%. Dalis jų nežino, kad galima naudotis duomenų bazėmis – 56 arba 14,7%, kita dalis žino, bet nesinaudoja, atitinkamai 182 ir 48%. Priežastys, dėl kurių nesinaudojama duomenų bazėmis, yra įvairios, ir respondentai jų nurodė bent po keletą.

11 pav. Nesinaudojimo duomenų bazėmis priežastys

Kaip pagrindinę priežastį, dėl kurios nesinaudoja duomenų bazėmis, respondentai nurodė, kad viską, ko prireikia, randa kituose informacijos šaltiniuose (52,9%), pirmenybę teikia spausdintiems leidiniams (39,2%). Nemažą dalį atsakymų sudarė nurodymas, kad trūksta anglų kalbos žinių (40,4%). Maža dalis apklaustųjų nurodė, kad nepakanka informacijos apie DB (11,3%), kad trūksta įgūdžių naudotis informacinėmis technologijomis (8,3%)

Apklaustųjų teigimu, naudotis duomenų bazėmis juos labiausiai paskatintų išsamesnė ir detalesnė informacija apie DB (28,7%) ir kaip jomis naudotis (18,3%) bei galimybė naudotis iš namų (30%). Tačiau nemaža dalis nurodo, kad jokios aplinkybės nepriverstų naudotis DB – 30%. To pasekoje beveik pusė (39,2%) respondentų nežino, ar naudosis DB, greičiausiai nesinaudos 28,7 %, greičiausiai naudosis – 19,6%.

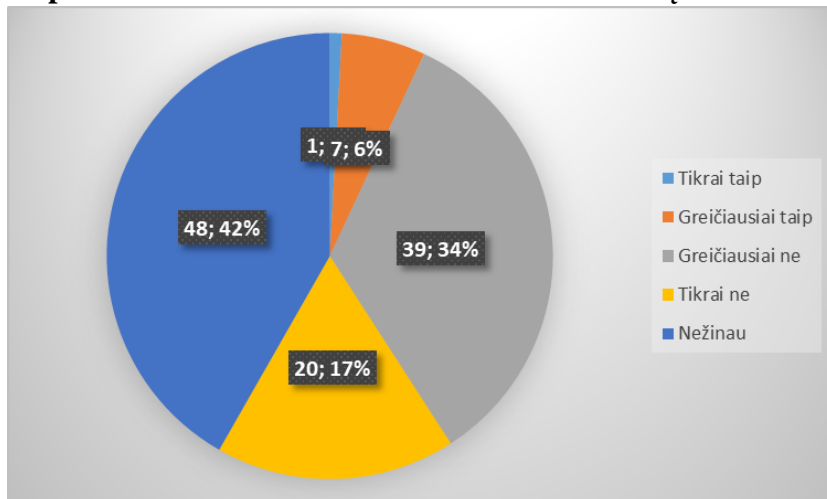
12 pav. Vartotojų ketinimai naudotis duomenų bazėmis (iš nesinaudojančiųjų)

PAVB nesinaudojimo priežastys panašios – kaip pagrindinę nurodė teikiantys spausdintiems leidiniams 40% apklaustųjų, nemaža dalis nežino, kas yra DB, mano, kad sudėtinga jomis naudotis 34% ir nepasitiki savo anglų kalbos žiniomis 30%.

Iš nesinaudojančiųjų duomenų bazėmis PAVB didelė dalis respondentų ir nežada jomis naudotis – net 53%, tačiau dalis respondentų norėtų išsamesnės ir detalesnės informacijos apie DB (20%).

Dalis apklaustųjų nurodė savo priežastis, kas paskatintų naudotis DB: „naudosiuosi, kai prireiks“, „jei bus poreikis“, „kai prireiks mokymuisi ar darbui“, „jei kitur nerasčiau informacijos“, „nėra poreikio“. Atsakymai, rodo, kad duomenų bazes vartotojai daugiausiai sieja su informacijos paieška mokymosi, kvalifikacijos kėlimo tikslais.

13 pav. Ketinimai naudotis/nesinaudoti duomenų bazėmis PAVB

PANEVĖŽIO IR UTENOS APSKRIČIŲ SAVIVALDYBIŲ VIEŠŲJŲ BIBLIOTEKŲ IR PAVB DARBUOTOJŲ ANKETINĖS APKLAUSOS DUOMENŲ ANALIZĖ

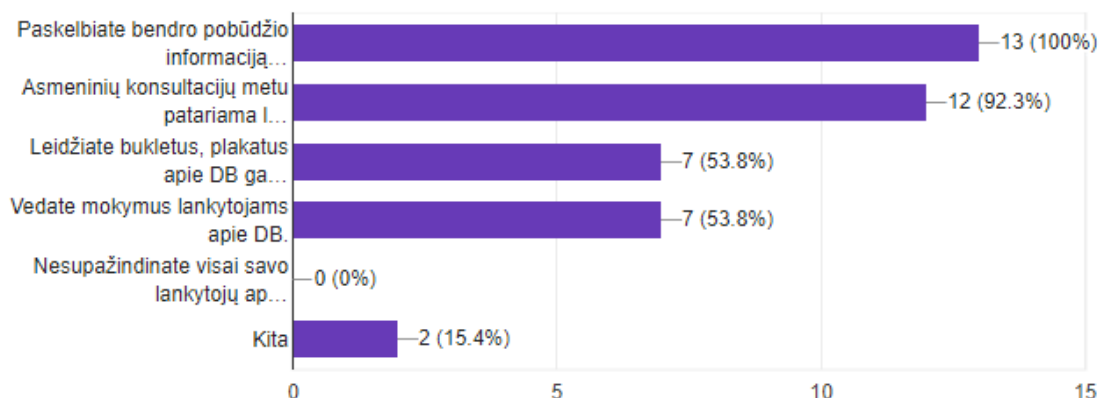
Bibliotekų darbuotojų apklausoje dalyvavo po vieną Regiono viešosios bibliotekos atstovą. Bibliotekas atstovavo specialistai (iš viso 13), administruojantys duomenų bazes bibliotekoje, aptarnaujantys ir konsultuojantys vartotojus.

Kaip naudingiausia duomenų bazes, kurią prenumeruoja biblioteka, respondentai įvardijo Ebsco Publishing (61%) ir Infoplex (53%). O Naxos Music Library įvertinta kaip mažai naudinga.

Į klausimą, kad bibliotekos lankytojai yra pakankamai informuoti apie DB naudojimo galimybes bibliotekoje, teigiamai atsakė 92% (tikrai taip – 50%, greičiausiai taip – 42%).

Darbuotojai mano, kad bibliotekų vartotojai yra pakankamai supažindinti su duomenų bazių galimybėmis. Tam visose bibliotekose (100%) skelbiama bendro pobūdžio informacija, 92% nurodė, kad pateikia informaciją apie DB asmeninių konsultacijų metu, leidžia bukletus (7 arba 54%) ir veda mokymus vartotojams (7 arba 54%).

14 pav. Vartotojų supažindinamas bibliotekoje su DB

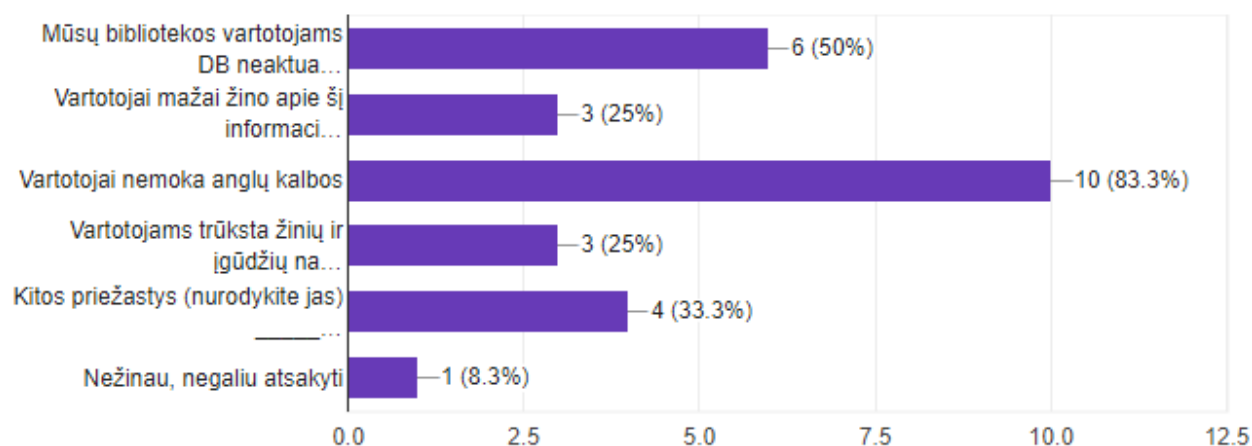

Į klausimą, kokių prenumeruojamų DB bazių reiktų Jūsų lankytojams, didžioji dalis darbuotojų mano, kad pakanka esamų (6 darbuotojai), kiti nurodo įvairias temas – architektūros, menų, psichologijos, pageidauja daugiau duomenų bazių lietuvių kalba.

Kaip didžiausią problemą, dirbant su duomenų bazėmis, darbuotojai nurodo informacijos trūkumą lietuvių kalba – 7 darbuotojai, to pasekoje rašo, kad nepakanka anglų kalbos žinių kad supažindintų vartotojus su informacija, pateikta anglų kalba – irgi 7 darbuotojai. 3 darbuotojai susiduria su administravimo problema, 2 darbuotojams trūksta žinių, pristatant DB vartotojams.

Kaip pagrindines priežastis, kodėl bibliotekos vartotojai nesinaudoja prenumeruojamomis Lietuvos ir užsienio DB, darbuotojai nurodo anglų kalbos žinių nepakankamumą – 7 darbuotojai bei apskritai duomenų bazių neaktualumą bibliotekos vartotojams (taip mano 7 darbuotojai)

15 pav. Priežastys, kodėl bibliotekos vartotojai nesinaudoja prenumeruojamomis Lietuvos ir užsienio DB

Pagalba teikiant prenumeruojamų duomenų bazių paslaugas reikalinga daugumai bibliotekų darbuotojų, kurie dažniausiai pageidavo interaktyvių naudojimosi DB vadovų – 9 darbuotojai ir naudojimosi duomenų bazėmis vadovų lietuvių kalba – 7 darbuotojai. 4 darbuotojai norėtų individualių konsultacijų telefonu arba el. paštu, 3 darbuotojai – grupinių mokymų.

IŠVADOS

Vertinant prenumeruojamų lietuviškų ir užsienio duomenų bazių panaudą Panevėžio regiono savivaldybių viešosiose bibliotekose bei PAVB, galima teigti, kad prenumeruojamomis duomenų bazėmis naudojasi trečdalis PAVB ir SVB besilankančių vartotojų. Bibliotekų darbuotojai teigia, kad jie naudojami duomenų bazėmis ir jas vertina kaip reikalingas.

Nors prenumeruojamos duomenų bazės yra svarbus informacijos šaltinis, didžiajai daliai vartotojų jis nėra gerai žinomas, todėl jie dažniau renkasi spausdintus leidinius.

Tiek Panevėžio regiono savivaldybių viešųjų bibliotekų vartotojams, tiek PAVB vartotojams aktualiausias yra duomenų bazių paketas EBCSO Publishing, antroje vietoje – lietuviška duomenų bazė Infolex.

Pagrindinės kliūtys, besinaudojant duomenų bazėmis yra nepakankamas anglų kalbos žinojimas ir nesugebėjimas išsirinkti tinkamo paieškos rezultato bei nemokėjimas suformuluoti užklauso. Šių problemų sprendimui dažniausiai yra pageidaujama detalių naudojimosi vadovų lietuvių kalba, individualių bibliotekininkų konsultacijų. Deja, patys darbuotojai kaip pagrindinę problemą, dirbant su duomenų bazėmis, nurodė anglų kalbos žinių trūkumą.

Duomenų bazių nesinaudojimo pagrindinė priežastis Panevėžio regiono savivaldybių viešųjų bibliotekose, kurią nurodo darbuotojai ir vartotojai yra tai, kad prenumeruojamos duomenų bazės yra neaktualios vartotojams ir visą reikalingą informaciją jie randa spausdintuose šaltiniuose.

Tyrimas parodė, kad vartotojai duomenų bazėmis pagrįdė naudojami savišvietos ir darbo tikslais, tačiau kai kuriuose rajonuose ir Panevėžio mieste sumažėjo mokymo įstaigų, todėl duomenų bazės tampa nebeaktualios. Be to, besilankantys viešosiose bibliotekose lankytojai naudojami ir savo mokymosi įstaigų prenumeruojamomis duomenų bazėmis.

Daugiausia informacijos apie prenumeruojamas duomenų bazes vartotojai sužinojo iš savo bibliotekos darbuotojo, mažesnę dalį apklaustų respondentų nurodė, kad informaciją rado bibliotekos svetainėje.

Didžiajai daliai AVB vartotojų pagalba, dirbant su duomenų bazėmis, nereikalinga. Tačiau žinias apie duomenų bazes norėtų pagilinti naudodamiesi detaliais vadovais lietuvių kalba ir individualiomis bibliotekininkų konsultacijomis. Taip pat vartotojai norėtų turėti galimybę praktiškai išbandyti paiešką duomenų bazėse dalyvaujant konsultantui.

REKOMENDACIJOS

Bibliotekos privalo peržiūrėti ir nuolat atnaujinti jų interneto svetainėse esančią informaciją apie duomenų bazes, pabrėžti galimybę naudotis prenumeruojamomis duomenų bazėmis ne bibliotekoje. Duomenų bazės yra mažai žinomos viešųjų bibliotekų vartotojams, todėl reikia skatinti aktyviau jomis naudotis, įvairiais būdais pristatant tiek duomenų bazių turinį, tiek paieškos galimybes.

Kadangi didelė problema bibliotekų vartotojams yra anglų kalbos žinių trūkumas, bibliotekų darbuotojai turi išaiškinti vartotojams prisijungimo prie duomenų bazių galimybes, parengti lankstinuką su informacija kaip prisijungti prie duomenų bazės.

Būtinai aktyvesnis Regiono bibliotekų bendradarbiavimas dalinantis informacija, panaudojant Lietuvos mokslinių bibliotekų asociacijos parengtą mokymų medžiagą, LNB, apskričių viešųjų ir kitų bibliotekų sukurtus interaktyvius naudojimosi duomenų bazėmis vadovus bei kitas metodines priemones, palengvinančias informacijos paiešką duomenų bazėse.

Pagal galimybes turėti bibliotekose duomenų bazių administratorių, pastoviai tobulinti šių darbuotojų kvalifikaciją ir įgūdžius.